

Голові разової спеціалізованої вченої ради
у Дніпровському національному університеті
імені Олеся Гончара
доктору філософських наук, професору,
завідувачу кафедри філософії,
Окорокову Віктору Брониславовичу

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Легези Олександри Сергіївни
**«ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОНЯТТЯ «МІФ» У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ
XX СТ.: КОНТЕКСТИ ЕКЗИСТЕНЦІЇ, МИСЛЕННЯ ТА
СВІДОМОСТІ»**

представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 033 Філософія

Актуальність обраної теми і новизна. Міфологічний дискурс є важливою філософською темою, яка має не лише теоретичне, але і практичне застосування. За останні століття поняття «міф» неодноразово трансформувалося, набуваючи нових характеристик. Це динамічний процес, оскільки являє собою відображення глобальних тенденцій світоглядних змін у суспільстві. У цьому контексті наукова робота Олександри Легези набуває важливості не лише для філософської науки, але і для всього корпусу гуманітарних і соціальних дисциплін. Зважаючи на складність обраної теми, дисертантка зосередилася на дослідженні трансформації самого поняття «міф» у контексті взаємозв'язку з суспільними змінами, акцентувавши свою увагу на формуванні тенденцій стосовно поняття «міф» у соціокультурній та науковій галузях. Як основу дослідження було обрано роботи провідних вчених XX століття, які так чи інакше висвітлювали у своїх роботах поняття «міф». Для української філософської науки новизна обраної теми полягає також у тому, що поняття «міф» у контексті сутнісних змін, відображених у наукових роботах, раніше не розглядалося. Переважна більшість сучасних дослідників зосереджувалася на практичному аспекті використання міфу та

його філософському обґрунтуванні. Проте теоретичне узагальнення поняття є важливим для побудови бази розуміння феномену міфу у наш час.

Метою дисертаційної праці Олександри Легези було дослідження специфіки трансформації поняття «міф» у другій половині XX ст. в історико-філософському контексті і визначення особливостей даних процесів. Треба віддати належне, що для досягнення цієї мети дисертантка визначила ряд завдань, які дали їй можливість простежити трансформацію поняття «міф» від початку його перших узагальнень. Це допомогло надалі краще відстежити головні зміни у розумінні та оцінці міфу вже в роботах обраного періоду.

Об'єктом наукового дослідження стало концептуальне поле поняття «міф» в історико-філософському контексті, а предметом – трансформації поняття «міф» в філософії другої половини XX ст. в контексті екзистенції, мислення та свідомості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, плановими темами. Робота над дисертаційним дослідженням відбувалася в межах реалізації науково-дослідної програми «Історико-філософські та соціокультурні трансформації цілісності суспільства у контексті антропологічної кризи сучасного глобального світу» (0122U001333) кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Таким чином, проблематика дослідження була вписана у проблематику наукової теми навчального закладу, а якому працює дисертантка, що дало можливість в актуальних умовах перевірити сформульовані теоретичні положення наукової роботи.

Оцінка змісту роботи, її обґрунтованості та достовірності. Робота має обсяг у 210 сторінок, з яких 192 сторінки – це текстова частина. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків і списку використаної літератури.

Вступ, згідно з вимогами до кваліфікаційного наукового дослідження, містить формулювання щодо актуальності обраної теми, зв'язку роботи з науковими програмами, планами і темами; визначення мети дослідження і

завдань, які потрібно виконати для досягнення поставленої мети, об'єкту і предмету дослідження та методів дослідження; конкретизацію параметрів наукової новизни одержаних результатів, їхнього теоретичного і практичного значення, особистого внеску здобувача; інформацію щодо публічної апробації результатів дисертації та публікацій, структури та обсягу дисертаційного дослідження. Вступ структурований, мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження мають стійкі логічні зв'язки, що обумовлює ефективність використання обраних методів дослідження.

Розділ 1 «Огляд літератури та методологія» (С. 10-28) має два підрозділи, де спочатку описується література, яка стала основою дослідження, а тоді обґрунтовується вибір методології. Базою роботи стали публікації провідних закордонних вчених ХХ ст. При цьому дисертантка розмежовує століття на два періоди. Першу половину вона досліджує для того, щоб надалі чітко бачити зміни, спровоковані суспільною кризою після Другої світової війни, й описати, як це відбилося на розумінні поняття «міф», а друга частина століття – це безпосередній аналіз впливових наукових робіт провідних вчених того часу. Роботи для аналізу обиралися за принципом впливу на європейські аудиторії і на сьогодні вважаються фундаментом для вивчення міфологічного дискурсу сучасності. Серед обраних методів наукового пізнання найбільш широко застосовувалися герменевтичний, компаративний, регресивний і декомпозиційний аналіз, а також метод історичного аналізу. Зважаючи на специфіку обраного предмету та об'єкту дослідження, вважаю ці методи найбільш продуктивними, оскільки йдеться про дослідження наукових концептів, а не безпосередньо міфу в його різних проявах в історичній ретроспективі.

Розділ 2 «Передумови трансформації поняття «міф» у другій половині ХХ ст.: контексти мислення» (С. 29-120) є найбільш об'ємним у науковому дослідженні. Щонайперше дисертантка досліджує, як сутнісно змінювався міф, проходячи шлях від міфологічної свідомості до способу мислення, підкріплюючи ці думки цитатами з відомих філософських праць попередніх

століть. Друга частина цього розділу присвячена феномену культури, оскільки саме через неї міф в усі часи має найбільш чітку репрезентацію. Водночас взаємодія міфу і культури має додаткову комунікативну складність, що втілюється у складних багаторівневих взаємовпливах, таким чином, міф впливає на культуру, а культура на міф, що зумовлює соціально-культурні екзистенційні зміни. Надалі ця думка має свій розвиток у наступному розділі. Окремі частини другого розділу присвячені теоретичним передумовам трансформації поняття «міф» та інваріантній складовій цього поняття, де досліджуються роботи провідних науковців першої половини ХХ ст.

Розділ 3 «Трансформація поняття «міф» у другій половині ХХ ст.: міф як анти-істина vs. міф як провідний елемент світопізнання» (С. 121-185) показує складну ситуацію, яка склалася у світовій науці після Другої світової війни. Головна конфліктна ситуація між міфом як анти-істиною та міфом, що є основою світогляду, зумовлює структурний каркас цього розділу. У ньому також можна бачити продовження дослідження інваріантної складової міфу, що має еволюційний зв'язок із науковими роботами попереднього періоду, та осмислення новітніх досліджень, що можуть як показувати еволюцію понять, так і суттєво суперечити попереднім традиціям наукового осмислення поняття «міф». В останній частині розділу зроблена спроба аналізу тенденцій розвитку сучасної культури, через призму якої робиться прогноз розвитку міфу та його осмислення. Цікавим є звернення дослідниці саме до феміністичних робіт для більш яскравої ілюстрації сучасних культурних і філософських феноменів, проте, хоча у цій частині заявлений період ХХ-ХХІ ст., дійсному осмисленню піддаються феномени, відомі до нового століття. Чіткого прогнозу, що враховує динамічні зміни сьогодення, у цій частині роботи немає.

Висновки роботи обґрунтовані і структурно відповідають поставленим цілям. Зважаючи на складність обраних предмета та об'єкта дослідження,

дисертантка цілком виконала поставлену мету і максимально зробила узагальнення щодо завдань, визначених на початку дослідження.

Достовірність та наукова новизна здобутих результатів.

Елементи наукової новизни дослідження повною мірою відображені у змісті роботи і підтверджені висновками. Поняття «міф» є дуже специфічним для вивчення, оскільки потребує особливих методів, які в поєднанні не часто використовуються у науковому пізнанні. Особливістю міфу, про що неодноразово зазначалося попередніми дослідниками, є неможливість суто зовнішнього наукового аналізу цього поняття, оскільки воно «вислизає» від погляду вченого, якщо не врахувати відповідного ступеня занурення у сам світоглядний міф. Інакше міф буде сприйнятий виключно як порожня форма, технологія, сюжетний текст чи формальний ритуал без світоглядного осмислення. Дисертантці вдалося дотриматися цього балансу під час свого наукового дослідження.

Другою специфікою міфологічної тематики є відсутність усталеної і загальновизнаної термінології. Таким чином, близькі поняття можуть мати цілком різне визначення, а поняття різні бути подібними у своїх визначеннях, у чому дисертантці вдалося розібратися добре, і це якісно вплинуло на науковий рівень роботи.

Важливою також є відсутність тенденційності в описі опозиції між різнотипними міфами, що відображені у наукових роботах відомих вчених. Це дозволило уникнути вже традиційного замилювання одною з позицій, як то постмодерн, або антинауковість міфу, що є безумовною чеснотою дисертаційного дослідження Олександри Легези. Ще одною чеснотою роботи є вдалий опис еволюційності ідей попереднього та обраного для основного дослідження періодів, що доволі часто не виправдано ігнорується під час звернення до сучасної міфологічної теми.

Поняття «міф» ставало об'єктом дослідження різних наук і для його максимально повного осягнення потрібно звертатися не лише до філософських праць. Саме тому до дослідження долучені роботи

структуралістського і мовознавчого напрямів, що дозволило дослідити міф в якості відповідної світоглядів кодової системи, що є дуже важливим для такого дисертаційного дослідження.

Філософія у роботі представлена не суто як теоретична основа, а в її практичному застосуванні для розуміння буття як попередніх історичних періодів, так і сучасних культурних і соціальних процесів.

Зважаючи на специфіку дослідження, переважна кількість наукових праць представлена роботами зарубіжних науковців, таким чином, 157 джерел (від загальної кількості у 232 найменування) опубліковані мовами країн Європейського союзу, що додає цінності роботі Олександри Легези в українському науковому просторі.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Положення наукової роботи були презентовані на 5 міжнародних конференціях та опубліковані у 10 статтях. З них 4 статті у фахових періодичних виданнях України і 1 робота у фаховому виданні країни Євросоюзу (Польща). Фахові статті і тези в цілому відображають головні ідеї роботи.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Оскільки робота претендує на узагальнення аналізу поняття «міф», виникають відповідні зауваження до окремих положень і підходів, застосованих у науковому дослідженні.

1. Сучасний міф має багато варіантів втілення, проте не всі вони знайшли своє відображення у цьому науковому дослідженні. Зокрема, не показані базові відмінності технологічного і світоглядного міфів як протилежних типів міфологічних структур, хоча їхній опис через наукові тексти у роботі здійснюється. Варто було б зробити відповідне узагальнення, особливо у контексті можливостей міфу викривлювати реальність і допомагати людині у пізнанні світу і свого ества. Питання політичного міфу висвітлено суто в негативному контексті, хоча наразі зображення політичного міфу не є таким однозначним у науковому дискурсі. Доречним

було б розмежування ідеологічного та політичного міфів. Також у роботі не згадані особливості рекламного міфу, хоча він напряму пов'язаний із масовою культурою.

2. У роботі добре показаний деградаційний вплив постмодерного міфу на суспільство та причини суспільної кризи у другій половині XX ст. Однак, міф цього типу як постмодерний чітко не визначається. Також не описана світоглядна опозиція між дослідниками постмодерного і природного міфів, хоча всі ці роботи докладно та неупереджено проаналізовані у дисертаційному дослідженні.

3. Не до кінця зрозуміло, чи ототожнює дисертантка поняття «деміфологізації» і «десакралізації» і за яких умов ці процеси справді є спільними. Також незрозуміло, чи сакралізація розглядається як феномен суто архаїчного суспільства, чи є усвідомлення її позачасовості. Ці питання варто було б уточнити.

4. Один із підрозділів роботи присвячений дослідженню понять «симулякр», «пастіш» і «нарація». Проте не зазначається, якому з типів міфів на сучасному етапі притаманні звернення до цих інструментів взаємодії з реальністю.

5. Оскільки у роботі зроблене передбачення щодо подальшого розвитку поняття «міф» у наш час, на мою думку, варто було б проаналізувати сучасну ситуацію у контексті зміни світоглядних парадигм, згідно з концепцією Томаса Куна, і показати, як може позначитися на науковому дискурсі втрата постмодерном світоглядної домінанти у новому тисячолітті, що, зокрема, нині добре видно у тенденціях масової культури.

Також до деяких розділів дисертації є незначні коректорські зауваження, особливо у питанні пунктуації і текстових повторів, що загалом не впливають на загальне розуміння тексту.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Більшість зауважень в першу чергу мають на меті розширення та уточнення висловлених понять, а отже, вимагають значно

більшого текстового обсягу, ніж зазвичай має кваліфікаційна робота цього рівня. Пропоную автору продовжувати дослідження обраної теми і показати подальший розвиток сучасного міфологічного дискурсу вже на описаній науковій основі. Висловлені зауваження не стосуються основних положень дисертації, не ставлять під сумнів наукову новизну, теоретичну та практичну цінність роботи, особистий внесок автора, достовірність отриманих результатів, використання методології чи об'єктивність проведеного аналізу.

З урахуванням усього зазначеного вище, вважаю, що дисертаційна робота Легези Олександри Сергіївни на тему «Трансформація поняття «міф» у другій половині XX ст.: контексти екзистенції, мислення та свідомості» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, що відповідає усім вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами). Легеза Олександра Сергіївна як авторка цієї дисертації заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія.

Офіційний опонент:

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради

Наталія ДЕВ'ЯТКО

Підпис Наталії Дев'ятко, засвідчую:

Учений секретар

Любов ПАСІЧНИК